

<http://repository.unpas.ac.id/50980/1/Artikel%20Pak%20Atan%20g.pdf> (дата звернення 19.05.2023). [in English]

10. Martono M., Nurkh A., Pramusinto H., Afsari N., & Arham A. (2020). The Relationship of Good University Governance and Student Satisfaction. *International Journal of Higher Education*. Vol. 9, No. 1. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n1p1> (дата звернення 17.08.2023). [in English]

11. Principles of Good Governance. University of Toronto Governing Council: веб-сайт. URL: <https://governingcouncil.utoronto.ca/system/files/import-files/principles7288.pdf> (дата звернення 30.06.2023). [in English]

12. Principles of Governance. Goldsmith University of London: веб-сайт. URL: <https://www.gold.ac.uk/governance/guide/principles/> (дата звернення 11.04.2023). [in English]

13. Sabandar S., Tawe A., Musa C.I. (2019). The Implementation of Good University Governance in the Private Universities in Makassar (Indonesia). *Revista Espacios*. Vol. 39 (No 02). URL: <https://www.revistaespacios.com/a18v39n02/a18v39n02p08.pdf> (дата звернення: 05.01.2023). [in English]

14. The Higher Education Code of Governance. (2020). Committee of University Chairs. URL: <https://www.universitychairs.ac.uk/wp-content/files/2018/06/CUC-HE-Code-of-Governance-publication-final.pdf> (дата звернення 22.03.2023). [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БОРОДИЄНКО Олександра Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу забезпечення якості вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України.

Наукові інтереси: розроблення наукових засад професійної освіти і навчання, внутрішньофірмового навчання, освіти дорослих, професійної педагогіки, безперервної професійної освіти, порівняльної професійної педагогіки, забезпечення якості професійної та вищої освіти. Вивчення зарубіжного досвіду розвитку професійної та вищої освіти. Розроблення прикладних аспектів операційного та стратегічного менеджменту закладів освіти. Впровадження проєктного менеджменту в управління закладами професійної освіти. Розбудова практики державно-приватного партнерства та громадсько-публічного управління закладами освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BORODIYENKO Olexsandra Volodymyrivna – DSc in Pedagogy, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Leading Research Fellow of the Department of Quality Assurance in Higher Education, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

Scientific interests: development of scientific foundations of vocational education and training, intra-firm training, adult education, professional pedagogy, continuous professional education, comparative professional pedagogy, quality assurance in vocational and higher education. Study of foreign experience in the development of vocational and higher education. Development of applied aspects of operational and strategic management of educational institutions. Implementation of project management in the activities of vocational education institutions. Development of public-private partnership and public and private-based university governance.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2023 р.

УДК [37.017.4+37.017.39(477)]-053.67(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-29-33

БЯЛИК Оксана Василівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8200-6358>

e-mail: byalikov@gmail.com

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

В статті акцентується увага на важливості виховання у дітей та молоді патріотизму, любові до України, поваги національних цінностей, а також формуванні національної та громадянської ідентичності сучасної молоді. Для цього проаналізовано державні документи (Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, Стратегія національно-патріотичного виховання), в яких, як пріоритетні, визначаються завдання формування громадянськості, національної ідентичності молоді, усвідомлення свого національно-патріотичного обов'язку на основі загальнолюдських і національно-духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як ідеологічного чинника розвитку культурного і творчого потенціалу українського народу. У контексті розкриття термінологічного поля окресленої проблеми проаналізовано дефініції «громадянська освіта», «громадянська компетентність», «національно-патріотичне виховання», «громадянсько-патріотичне виховання» тощо. Увагу зацентовано на українській національній ідентичності, як стійкому усвідомленню особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями. Узагальнено, що громадянськість є соціально-психологічним поняттям, у якому фіксується психолого-етичний зв'язок особистості з державою, а як складне ціннісно-емоційне утворення спонукає до участі у громадянському житті. Зроблено висновок, що пріоритетним у формуванні громадянськості, національної ідентичності є створення освітнього простору, в якому максимально поєднуються

сформована система знань, вмінь, навичок, життєвих компетенцій із громадянськими цінностями, які в умовах національно-культурного становлення спрямовуватимуть сучасну молодь до формування нової української нації.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянськість, формування національної ідентичності, формування громадянської ідентичності, учнівська молодь.

BIALYK Oksana Vasilivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8200-6358>

e-mail: byalikov@gmail.com

FORMATION OF THE NATIONAL AND CIVIL IDENTITY OF THE YOUTH IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES

The article emphasizes the importance of educating children and youth in patriotism, love for Ukraine, respect for national values, as well as the formation of the national and civic identity of modern youth. For this purpose, state documents were analyzed (State target social program of national and patriotic education for the period until 2025, Law of Ukraine «On the basic principles of state policy in the sphere of establishing Ukrainian national and civic identity», Concepts of national and patriotic education in the education system of Ukraine until 2025, Strategy of national-patriotic education), in which the tasks of forming citizenship, national identity of youth, awareness of one's national-patriotic duty on the basis of universal and national-spiritual values, affirmation of the qualities of a citizen-patriot of Ukraine as an ideological factor of development are defined as priorities cultural and creative potential of the Ukrainian people. In the context of revealing the terminological field of the outlined problem, definitions of «civic education», «civic competence», «national-patriotic education», «civic-patriotic education» etc. were analyzed. Attention is focused on Ukrainian national identity, as a person's persistent awareness of belonging to the Ukrainian nation as an original community, united by name, symbols, geographical and ethno-social origin, historical memory, a complex of spiritual and cultural values, in particular, the Ukrainian language and folk traditions. It is summarized that citizenship is a socio-psychological concept, in which the psychological-ethical connection of the individual with the state is fixed, and as a complex value-emotional formation encourages participation in civic life. It was concluded that the priority in the formation of citizenship and national identity is the creation of an educational space in which the formed system of knowledge, abilities, skills, and life competencies are combined as much as possible with civic values, which in the conditions of national and cultural formation will guide modern youth to the formation of a new Ukrainian nation.

Key words: civic education, citizenship, formation of national identity, formation of civic identity, student youth.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах російсько-української війни, як ніколи, гостро стоїть питання національної та громадянської ідентичності й культурно-історичного самовизначення підрастаючих поколінь, адже відбувається духовне становлення України як держави з глибоким історичним корінням та високими культурно-моральними цінностями народу, а формування громадянського суспільства є основою розвитку правової демократичної держави, в якій кожен громадянин відчуває себе значущим, реалізованим та захищеним. Тому майбутнє держави залежить саме від рівня сформованості громадянської культури та залученості молоді до прийняття відповідальних державницьких рішень.

На сучасному етапі виникає нагальна необхідність здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді у формуванні нового покоління українців, що діятимуть на засадах національних та європейських цінностей.

Одним із пріоритетних напрямків діяльності держави у сфері освіти є, насамперед, національно-патріотичне виховання молоді, формування її громадянської культури на основі загальнолюдських та суспільно-державних (національних) цінностей, соціальної активності, розвитку національної та громадянської ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури засвідчив різноплановість представлення проблеми громадянського виховання, а саме: зміст, методи і форми громадянського виховання та формування громадянської позиції (І. Бех, Ю. Залевський, М. Михайліченко, Л. Омельченко, В. Поплужний та ін.); формування системи громадянських цінностей (Н. Калініченко, Л. Корінна, Б. Ступарик та ін.); наукові підходи до формування громадянської компетентності (І. Бойко, С. Бондар, В. Вербицька, О. Кучер, С. Позняк та ін.); виховання громадянськості молоді (Т. Гребеник, Ю. Завалевський, О. Сухомлинська та ін.).

Мета статті полягає у розкритті термінологічного поля проблеми через аналіз основних дефініцій та державних документів, в яких, як пріоритетні, визначаються завдання формування громадянськості, національної ідентичності молоді, усвідомлення свого національно-патріотичного обов'язку на основі загальнолюдських і національно-духовних цінностей.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Освіта як основа інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, є запорукою розвитку суспільства та держави, об'єднаного спільними цінностями та культурою.

На важливості виховання у дітей та молоді патріотизму, любові до України, поваги національних цінностей, а також формуванні

національної та громадянської ідентичності сучасної молоді наголошено у державних документах, зокрема: законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022); Програмі українського патріотичного виховання дітей та молоді (2021); Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021); Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022), в яких, як пріоритетні, визначаються завдання формування громадянськості, національної ідентичності молоді, усвідомлення нею свого національно-патріотичного обов'язку на основі загальнолюдських і національно-духовних цінностей, виховання любові до своєї Батьківщини, утвердження якостей громадянина-патріота України як ідеологічного чинника розвитку культурного і творчого потенціалу нашого народу.

Саме сучасна молодь найбільш чутлива для формування громадянської культури, національної ідентичності через побудову громадянського суспільства, інтеграцію України у світове та європейське співтовариство, що передбачає «орієнтацію на Людину, її духовну культуру, виховання ціннісного ставлення до соціального оточення та самої себе, національно свідомого, високоосвіченого, життєво компетентного, толерантного громадянина-патріота, здатного до саморозвитку та самовдосконалення, відповідального перед своєю нацією» [3].

У контексті розкриття термінологічного поля окресленої проблеми, у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [3] зацентруємо увагу на деяких ключових поняттях, якими необхідно оперувати у вихованні сучасної учнівської та студентської молоді. Так, громадянська освіта трактується як сукупність систематизованих знань, умінь, навичок, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, пов'язаних з ідеями демократії та верховенства права, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

В той же час громадянська компетентність на рівні держави розглядається як здатність особи реалізувати і захищати права та свободи людини і громадянина, відповідально ставитися до обов'язків громадянина, брати активну участь у суспільному житті, підтримувати розвиток демократичного суспільства та утверджувати верховенство права, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, пов'язаних з ідеями демократії та верховенства права, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей [4].

Досить цікавим є підхід до трактування основних напрямів виховання у сфері громадянської освіти. Так, громадянсько-патріотичне виховання розглядається як наскрізний виховний процес, спрямований на усвідомлення громадянами України власної відповідальності за

розвиток успішної країни та важливості турботи про благо українського народу, тоді як духовно-моральне виховання представлено як наскрізний виховний процес, спрямований на формування та розвиток духовних і моральних цінностей громадян України на основі суспільно-державних (національних) цінностей України.

Ми підтримуємо визначення поняття «національно-патріотичне виховання» у тому, що це «наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України» [4].

В інших державних документах [1; 2], як пріоритетні визначаються завдання формування громадянської культури та національної ідентичності в сучасній молоді: усвідомлення нею свого національно-патріотичного обов'язку на основі загальнолюдських і національних духовних цінностей, виховання любові до своєї Батьківщини, утвердження якостей громадянина-патріота України як ідеологічного чинника розвитку культурного і творчого потенціалу нашого народу.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діятиме на основі національних та європейських цінностей через повагу до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); активну участь у громадсько-політичному житті країни; готовність до природоохоронної діяльності; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей та ін.

Ми погоджуємося з тим, що процес національно-патріотичного виховання дітей і молоді повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і чутливим періодам розвитку дитини та особливостям характеристик, ґрунтуючись на духовно-моральних засадах.

Саме на це й свого часу була спрямована Стратегія національно-патріотичного виховання (2019), особливість якої полягає в охопленні всіх галузей суспільного життя, необхідності комплексно підходити до питання «зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей» [4] через духовно-моральне, військово-патріотичне та громадсько-патріотичне виховання.

В Україні, як зазначено у Стратегії, національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості

на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей.

Першорядним є те, що Стратегія охоплює все населення України, а не лише учнівську чи студентську молодь, тому важливо здійснювати комплексний підхід до формування громадянської активності, де різні покоління будуть взаємодіяти між собою на засадах рівності та партнерства.

Вперше в державних документах з'являється поняття «українська національна ідентичність», яке трактується, як стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями [2], де основними завданнями є:

- формування у громадян України, у тому числі дітей та молоді активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності; оборонної свідомості та громадянської стійкості; патріотизму; поваги до державних символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави;

- формування та збереження української національної ідентичності у громадян України, які усвідомлюють свою належність до української нації та ін.

Переконані в тому, що саме формування української національної та громадянської ідентичності є важливим чинником громадянської освіти сучасної молоді.

Тому нині, як ніколи, потрібно виробити нові підходи та шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому слід враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, що виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери [3].

Це, в першу чергу, є викликом для системи освіти, яка поряд з високоінтелектуальною, медіаграмотною, обдарованою, здатною критично мислити, освіченою особистістю має виховати патріота з активною життєвою позицією, глибокими духовними і моральними переконаннями, з активною громадянською позицією.

Стратегія вимагає від освіти оновлення форм та методів роботи з дітьми, учнівською та студентською молоддю, комплексного підходу щодо формування їх громадянської активності,

залучення до співпраці з громадськими організаціями, представниками медіасфери.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [3] пропонується мету національно-патріотичного виховання реалізувати через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;

- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

- сприяння набуттю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за неї як за національне багатство, основи життя на землі;

- формування толерантного ставлення до інших, народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідального ставлення до природи;

- формування мовленнєвої культури;

- розвиток духовності і моральності у суспільстві, утвердження традиційних сімейних цінностей та ін.

В умовах війни питання формування активної громадянської позиції, як і питання формування громадянської ідентичності, збереження суверенітету та безпеки нашої держави, стало одним із пріоритетних. Звідси основними завданнями сучасного суспільства стали питання забезпечення дієвої реалізації конституційних принципів та прав людини; утвердження національної ідентичності громадян на основі національної пам'яті, української культури, духовних цінностей українського народу, національної самобутності; розвиток національної самосвідомості та громадянської стійкості, любові до громадян своєї країни, що виявляється в активній діяльності на благо народу, гордості і повазі до національних цінностей, розумінні їхнього значення для становлення держави; у сприянні утвердженню України як суверенної, незалежної, правової, демократичної держави; формування готовності до захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України; активна діяльність інститутів

громадянського суспільства у річницю національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання. Лише за таких умов можливе майбутнє нашої країни.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що питання національної самосвідомості, національної та громадянської ідентичності були пріоритетними впродовж усієї історії становлення та розвитку нашої державності, однак особливо гостро постали саме зараз, коли Україна у російсько-українській війні виборює свою незалежність, розуміє її важливість, відстоюючи свою державність.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Переконані, що пріоритетним у формуванні громадянськості, національної ідентичності є створення освітнього простору, в якому максимально поєднується сформована система знань, вмінь, навичок, життєвих компетенцій із громадянськими цінностями, які в умовах національно-культурного становлення спрямовуватимуть сучасну молодь до формування нової української нації.

Подальшого розгляду потребують питання дослідження теоретико-методичних підходів у формуванні громадянськості, громадянської та національної ідентичності сучасної молоді.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-п#Text>
2. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
3. Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (2022). URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62a/042/1e2/62a0421e24258666156501.pdf>
4. Стратегія національно-патріотичного виховання (2019). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

REFERENCES

1. (2021). Derzhavna tsilova sotsialna prohrama natsionalno-patriotychnoho vykhovannia na period do 2025 roku [State targeted social program of national and patriotic education for the period until 2025]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-п#Text> [in Ukrainian]
2. (2022). Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» [The Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity"]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian]
3. (2022). Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy do 2025 roku [Concepts of national and patriotic education in the education system of Ukraine until 2025]. Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62a/042/1e2/62a0421e24258666156501.pdf> [in Ukrainian]
4. (2019). Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [Strategy of national and patriotic education]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БЯЛИК Оксана Василівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: сучасні проблеми виховання учнівської та студентської молоді.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BIALYK Oksana Vasiliivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Scientific interests: modern problems of education of pupils and student.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2023 р.

УДК 378.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-33-38

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович –

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0484-529X>

e-mail: yaroslavhaleta@ukr.net

ПРОБЛЕМА ДІАГНОСТИКИ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК

Діагностика перебігів і результатів навчання, зокрема, сформованість умінь, є невід'ємним елементом структури навчального процесу, а на сьогодні – невід'ємним компонентом сформованих компетентностей.

У дослідженні на основі аналізу історичних витоків, принципів, функцій, структури, методів діагностичної діяльності визначені основні позиції що до реалізації діагностичних процедур. До принципів педагогічної діагностики віднесемо такі: науковості, системності, достовірності, об'єктивності, технологічності, економності,